

EN TIDNING FRÅN
KOMMUNINVEST
3 2019

dialog

SAMTAL OM DEMOKRATI OCH KULTUR

Frihetssymbol i rosa stål

Skellefteå
LADDAR FÖR
JÄTTEETBLEREN

Avtalssamverkan
UNDERLÄTTAR SAMARBETE
ÖVER GRÄNSERNA

Kompetensförsörjning
UNGA EKONOMER
EN BRISTVARA

Tomas Werngren
VD Kommuninvest

FOTO: ROBIN ANDERSSON

OM DEMOKRATI, KRAV OCH ENGAGEMANG

DET KOMMUNALA finanssamarbetet Kommuninvest har en affärsmodell som bygger på Kooperation – samarbete. Det är tillsammans – små och stora kommuner och regioner – vi får bättre lånevillkor än var och en för sig. En av grundpelarna är demokrati: en medlem är lika med en röst och att lånevillkoren är likvärdiga. Framgången för en kooperativ verksamhet står och faller på medlemmarnas engagemang. Verksamheten blir vad man gör den till. För närvarande lånar drygt 200 av Kommuninvests 280 medlemmar 95 procent eller mer av sin externfinansiering via den verksamhet man själv äger. Detta bidrar till både förtroende på marknaden och hög volym, vilket i sin tur leder till lägre låneräntor. Till nytta för alla medlemmar. Detta kan vi vara stolta över.

Samtidigt räcker inte en fin affärsmodell och ett bra nuläge. Vi måste blicka framåt och rusta oss för fortsatta utmaningar. Ett måste är att vi fortsatt är effektiva på affärsmässiga grunder. Det ska leda till ännu bättre konkurrenskraft när det gäller tillgång till hållbara och billiga lån.

EN FRAMÅTBlick gäller bruttosoliditetsnivån, lite förenklat den kapitalbas som en kreditverksamhet ska ha för att kunna hantera kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker. Se den som ett skafferi som måste vara välfyllt inför kommande finanskriser och som tryggar kommunsektorns tillgång till kapital. Efter en lång process med EU har vi blivit sorterade i gruppen ”offentligt utvecklingskreditinstitut”. Det betyder att vi har samma krav på bruttosoliditetsnivå som traditionella banker, men får räkna bort vår utlåning, eftersom föreningens medlemmar anses synnerligen kreditvärda. En svensk kommun eller region kan

som bekant råka i ekonomiska svårigheter, men i princip inte gå i konkurs.

Detta leder till att vi själva får ta ansvar för storleken på vår kapitalbas. Det är ett stort ansvar. Och ju mer vår utlåningsvolym ökar, desto större behöver kapitalbasen vara. Som bekant står den lokala gemensamma sektorn inför stora investeringsbehov, vilket gör att Kommuninvests utlåning ökar. Våra ursprungsprognoser för 2019 var en ökning på 8–9 procentenheter. Hösten 2019 ligger ökningen på ungefär det dubbla! Som en följd av det ökade investeringsbehovet behöver verksamheten ytterligare kapitaltillskott. Och det är tryggt att ha ett välfyllt skafferi, även om det inte ska vara överfyllt. För är det överdimensionerat, låser vi pengar som annars behövs bättre i annan kommunal verksamhet.

Hur som helst finns det olika vägar till en större kapitalbas och på de extra medlemssamråd som nyligen genomfördes presenterades dessa inför välfyllda lokaler och engagerade besökare. För att göra resonemanget kring en ökad kapitalbas mer lättillgängligt översätter vi – i våra interna resonemang – bruttosoliditetsnivån till kapitalinsats per invånare.

Beslut om vägval kommer att tas på 2020 års föreningsstämma.

DEMOKRATI ÄR INGEN publiksport i den bemärkelse att medborgarna ska stå och titta på.

I det finanssamarbete mellan svenska kommuner och regioner som sker genom den ekonomiska föreningen Kommuninvest är hållbarhet så mycket mer än ekologi, ekonomi, etik och sociala frågor. Demokratisk hållbarhet är lika betydelsefull. Till exempel står våra medlemmar inför problem när

det gäller att rekrytera unga människor till kommunalpolitiken. Här arbetar Kommuninvest med Örebro universitet för att arrangera seminarium och workshops där verktyg kan utvecklas för att engagera nya generationer i den lokala demokratiska arenan. En annan aktivitet är Society Lab, där vi bjuder in unga politiker för att lära sig mer om kommuner, regioner och samarbete.

I det här numret av Dialog har vi valt demokrati som tema. Kultur är en del av vårt arbetsgivarvarumärke och i år har vi uppmärksammat att det är 30 år sedan dåvarande Tjeckoslovakien blev fria från Sovjetmakten. En frigörelseprocess som kallas Sammetsrevolutionen, eftersom denna mjuka övergång från diktatur till demokrati genomfördes utan att någon dödades.

ETT INSLAG i frigörelseprocessen var när konstnären David Černý målade ett sovjetiskt stridsvagnsmonument i centrala Prag rosa. (Läs mer om detta på annan plats i denna tidning.)

Kommuninvest har möjliggjort att en variant av Pink Tank ställts ut i Sverige. Först framför rådhuset i Örebro och sedan framför Dramaten på Raoul Wallenbergs Torg i Stockholm. Stockholmsutställningen invigdes av Tjeckiens utrikesminister Tomáš Petříček, skådespelaren Lena Endre och Göran Färm, ordförande i Kommuninvest ekonomisk förening.

Pink Tank har fått stor uppmärksamhet av omvärlden. Men viktigast av allt – den har bidragit till samtal om hur vi kan värna och utveckla vår demokrati. Och här ser vi sambandet mellan händelser i går och i dag. Ytterst handlar människans tillvaro om hållbarhet, oavsett om perspektivet är globalt eller lokalt.

KOMMUNINVEST

Kommuninvest ägs av svenska kommuner och regioner och är kommunkoncernens största långgivare.

dialog

Kommuninvest Dialog

ges ut av Kommuninvest ekonomisk förening i samarbete med Springtime-Intellecta.

Adress:

Box 124
701 42 Örebro

Besöksadress:

Drottninggatan 2
Fenixhuset

Telefon:

010-470 87 00

Hemsida:

www.kommuninvest.se

E-post:

jonas.lannering@intellecta.se

Ansvarig utgivare:

Tomas Werngren, VD

Redaktör:

Jonas Lannering

Omslagsfoto:

Göran Tivenius

Tryck:

Prinfo Welins
Örebro 2019

Dialog trycks på Edixion offset som är ett klimatkompenserat papper.

KLIMATKOMPENSERAT PAPPER

#3 2019

18

Demokrati och kultur går hand i hand

Tomas Werngren och Tjeckiens ambassadör Jiří Šitler i samtal om kulturens roll för demokratin.

FOTO: KARI KOHAKKA

FOTO: PAULINA HOLMGREN

Angenämt problem

Hur ska Skellefteå kommun klara av utbyggnaden som följer av Northvolts etablering.

5

FOTO: LARS ASPLUND/MOSTPHOTOS

Almedalen 2019

Välfärdsutmaningar på agendan i dubbla seminariepass från Almedalsveckan.

11

FOTO: AGNES AGHREN

28

Gemensam löneförvaltning

Unikt samarbete som sparar både resurser och pengar.

FOTO: HENRIK BRUNSGÅRD

31

Kompetensgapet

Allt svårare att attrahera unga ekonomer till kommunsektorn.

FOTO: STEFAN SVENSSON

35

Förnyaren

Sjuksköterskan David Fredman räddar liv med mobilen.

Noterat

FOTO: KARI IKOHAKKA

Pink Tank på Raoul Wallenbergs torg

KONSTVERKET PINK TANK, som pryder omslaget på detta nummer, har kommit att bli en viktig symbol för Central- och Östeuropas fredliga frigörelse. Verket har tidigare ingått i utställningen OpenART i Örebro, men under september har den rosa stridsvagnen åkt vidare till huvudstaden för utställningen "The Pink Tank – Constantly Striving for Democracy", som genomförs av Kommuninvest och den tjeckiska ambassaden i Sverige på Raoul Wallenbergs torg.

Klimatkrav i byggsektorn förenklas

I PROJEKTET Klimatkrav till rimlig kostnad arbetar Sveriges Allmännyttan, Kommuninvest och ivl Svenska Miljöinstitutet tillsammans med att ta fram en branschstandard för att beräkna klimatpåverkan vid nyproduktion. Nio bostadsföretag och entreprenörer i olika städer har utsetts till testpiloter och ska upprätta klimatdeklarationer av faktiska byggnader, för att kunna ge förslag på krav som är rimliga att ställa på marknaden. Kommuninvest bidrar genom att

erbjuda gröna lån som tar både energiprestanda i drift och klimateffekter från byggprocessen i beaktande.

– Det är angeläget att stimulera den gröna

omställningen redan på ritbordet. I dag erbjuder vi mer förmånlig finansiering för hus som möter krav på god energiprestanda, och det är ett naturligt steg att utvidga kraven till att omfatta även byggprocessen, där en så stor del av klimatpåverkan sker, säger Björn Bergstrand, hållbarhetschef på Kommuninvest.

Årets kommunalekonom

HENRIK BERGGREN, med lång bakgrund inom kommunekonomiska analyser på bland annat Sveriges Kommuner och Landsting samt Finansdepartementet, har utsetts till Årets kommunalekonom 2019. Priset motiveras med att Henrik genom sitt arbete har ökat intresset för långsiktig finansiell analys i kommuner och regioner. Priset delas ut av Kommunekonomernas förening.

3

miljarder kronor

emitterades i Kommuninvests åttonde gröna obligation. Kommuninvest har nu drygt 27 miljarder kronor utestående i fem gröna obligationer.

Mest hållbart i Helsingborg

HELSINGBORGS STAD har för tredje året tagit hem förstaplatsen i rankingen Sveriges hållbaraste kommun, som görs av magasinet Aktuell Hållbarhet. Kommunen, som har ett mål på nollutsläpp till 2035, har nu tagit fram ett ambitiöst klimatväxlingsprogram som minskat flygresor och resor med egen bil med 30 procent.

– Det hade inte kunnat göras om vi inte hade haft den breda grunden som vi har i den här staden, med en stark politisk insikt och uppbackning och förvaltningar och bolag som är väldigt kompetenta och drivande i miljöfrågorna, säger miljödirektör Henrik Frindberg till Aktuell Hållbarhet.

Skellefteå gräver guld igen

När batteritillverkaren Northvolt hösten 2017 förklarade att Skellefteå valts ut för den största industrietableringen i Sverige på decennier inleddes en ny epok i stadens historia. Men för kommunen hade arbetet börjat långt tidigare.

TEXT: ANDREAS ERICSON FOTO: PAULINA HOLMGREN

Kommunalsrådet Lorents Burman och kommundirektören Kristina Sundin Jonsson har båda arbetat intensivt med Northvolts etablering i Skellefteå.

SKELLEFTEÅ

Skellefteå ligger vid Skellefteälven, en dryg mil uppströms från kusten. Staden grundades 1845. Det stora uppsvinget kom på 1920-talet med gruvbrytning i Skelleftefälten som är ett av världens mineralrikaste områden. Vid sidan av gruvdriften finns många vattenkraftverk. Kommunens kraftbolag Skellefteå Kraft är efter Vattenfall det näst största svenskägda kraftbolaget.

Fotar ni muggarna? Kanske vi skulle haft Skellefteåmuggar? Har du hunnit dricka ur den där? Då byter vi!

Vi har precis tagit plats runt ett soffbord på kommunalråd Lorents Burmans rum när missen upptäcks. Vi skyndar oss att byta ut våra kaffekoppar. Snart har vi alla muggar med kommunens platsvarumärke på. Skellefteå är nämligen en kommun som är stolt över den egna identiteten.

– Vi sålde en fem-sextusen mössor med vårt varumärke på, berättar Bengt Ivansson som är chef på kommunens näringslivskontor när vi pratar samma dag.

– De hände att folk kallades oss för hjärntvättade. Men vårt platsvarumärke har betytt mer än att bara vara en symbol. Det har skapat något sorts stolthet.

Vikten av kommunens tidigare arbete med att hitta sin identitet är något som flera pekar

på när man frågar om hemligheten bakom att det blev just Skellefteå som valdes ut för att bli värdkommun för den största industrietableringen på många år – Northvolts fabrik för tillverkning av litiumjonbatterier.

– Vi såg redan 2010 att Skellefteå inte gick åt rätt håll när det gällde antalet invånare. Vi insåg att vi behövde bli fler för att klara den framtida välfärden, berättar kommundirektör Kristina Sundin Jonsson.

– Därför startade vi ett strategiarbete vi kallade "Skellefteå 2030" där vi, tillsammans med invånarna, näringslivet och civilsamhället, definierade våra styrkor och vilka områden som var prioriterade för att nå en utveckling. Vi insåg också vikten av samarbete och vikten av att starta omvandlingsresan. Det ledde till att vi redan innan Northvolts etableringsbesked hade påbörjat utvecklingsresan med nya samarbeten och stora investeringar, som ny vattenförsörjning, bostäder och nya skolor. Det är det arbetet vi fått ett kvitto på nu.

” Vi såg redan 2010 att Skellefteå inte gick åt rätt håll när det gällde antalet invånare. Vi insåg att vi behövde bli fler för att klara den framtida välfärden.

Kristina Sundin Jonsson, kommundirektör Skellefteå

Det var våren 2017 som batteritillverkaren Northvolt offentliggjorde att man letade lokaliseringssort för en stor fabrik som skulle sysselsätta flera tusen personer. Ett fyrtiotal kommuner anmälde intresse. Skellefteå blev den första kommunen som fick ett besök från Northvolt.

– Det var som att plötsligt få ett wild card till att få vara med i en os-final på 100 meter, berättar Lorents Burman.

– Vi hade bestämt oss för att få vara prestigelösa. Vår uppgift var att presentera förutsättningarna, utan tanke på att "det här måste vi vinna." Bara att få vara med i matchen var en vinst. Ingen av oss hade ju varit med om något liknande, men vi kunde konstatera att samarbetet fungerade extremt väl.

Kristina Sundin Jonsson håller med om att samarbetet var en nyckelfaktor i framgång.

– Arbetet med Northvolt var ett stort lagarbete och ett gott exempel då samarbeten fungerar som bäst. Man kunde får reda på att Northvolt skulle komma hit på måndag och ringa på fredag till regionen eller universitet och be dem komma. Alla styrde om sina almanackor.

Northvolt grundades 2015 under namnet SGF Energy. Bakom står Peter Carlsson, med erfarenhet från Kaliforniens tech-industri och elbilsföretaget Tesla. Avsikten var redan från början att etablera en motsvarighet till Teslas "gigafactory" för litiumjonbatteriet i Europa. Planerna luftades för första gången hösten 2016 och i mars 2017 blev fler detaljer klara.

– Jag var på en konferens för kommundirektörer precis då, säger Kristina Sundin Jonsson.

– Att det skulle bli en batterifabrik var den stora snackisen mellan oss den gången.

Samtidigt uppmärksammade man att Skellefteå inte tillhörde de 40-tal kommuner som hade fått en inbjudan. Kommunen fick bråttom att själva ta initiativet.

ELEKTRIFIERING AV BILAR

I takt ökad miljömedvetenhet och hårdare regleringar kring utsläpp anses elektrifiering vara bilindustrins framtid. I dag finns drygt 90 000 laddbara bilar i Sverige. Två tredjedelar är laddhybrider och en tredjedel renodlade elbilar. Antalet har växt med 50 procent det senaste året. När det gäller elbilar har amerikanska Tesla länge varit längst fram, men nu tror många bedömare att andra tillverkare börjar komma i kapp. Den tyska bilkoncernen Volkswagen – som är en av Northvolts partners – hoppas exempelvis på att sälja tio miljoner elbilar det närmaste decenniet.

– Det första man gör är att skapa sig en bild över vad det är för typ av anläggning. Vilken kapacitet behöver man för att klara hem den? säger Lorents Burman och fortsätter:

– När det gällde Northvolt kunde vi omedelbart konstatera att förutsättningarna var riktigt goda. Eftersom vi hade jobbat med andra större etableringar som hade varit och nosat på många av de frågorna som kom upp. Vi hade gjort ett generalarbete.

Att tidigare arbete med andra etableringar varit viktiga är något som bekräftas av Kristina Sundin Jonsson.

– Vi hade sedan tidigare ett gott samarbete med näringslivet, universiteten, regionen och kommunerna i den norra regionen. Min roll var att samla ihop alla krafter och få dem att jobba mot ett gemensamt mål. I kommunkoncernen satte vi ihop en arbetsgrupp där alla nyckelkompetenser fanns representerade.

Redan i maj 2017 kom Northvolt på besök. Hösten samma år var det klart. Och i september i år har bygget äntligen startat. 2021 väntas de två första produktionslinorna dra igång. När kapaciteten är fullt utbyggd ska det tillverkas 200 000 ton batterier varje år, motsvarande en lagringskapacitet på 40 gigawattimmar.

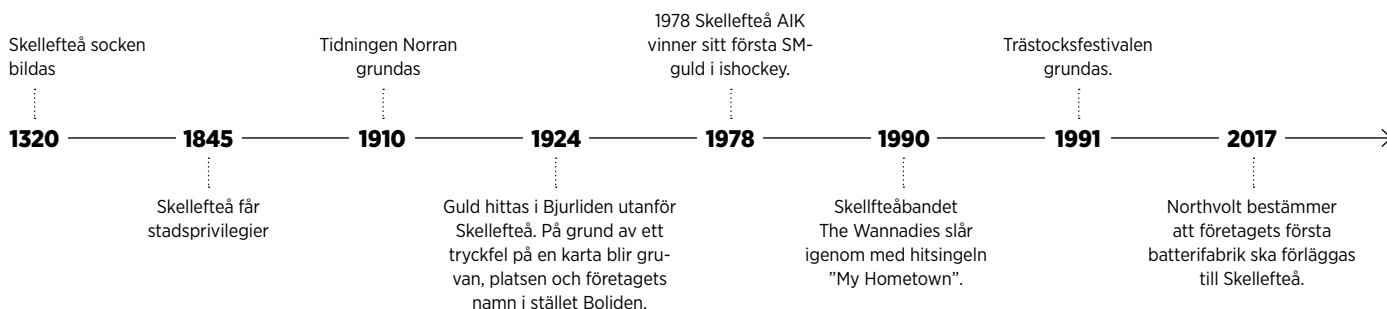
– Jag tror Northvolt kände den här kraftsamlingen när de bestämde sig för att lokalisera fabriken hit, säger Kristina Sundin Jonsson och fortsätter:

– Från kommunen, näringslivet, från alla som bor här, regionen, universiteten och de närliggande kommunerna. Det var inte bara en Skellefteåfråga, utan en fråga för hela regionen.

Bengt Ivansson på näringslivskontoret minns också den hektiska våren 2017:

– Vi hade ett bra första möte med Northvolt, men det tänkte jag att alla andra hade också. Men sedan när vi fortsatte prata med dem blev frågorna fler, snart var det regelrätta →

TIDSLINJE ÖVER SKELLEFTEÅS HISTORIA

förhandlingar. Då tänkte jag att de kan väl ändå inte sitta och förhandla med tjugo kommuner samtidigt? Då förstod jag att vi måste ligga bra till.

Arbetet krävde mycket tid och energi från alla som var inblandade, men de som var med berättar också med glädje om gemenskapen och om hur man blev ett sammansvetsat grupp som jobbade mot ett gemensamt mål.

– De som jobbade med urvalet från Northvolt sida har efteråt berättat att det fanns tre typer av kommuner, berättar Bengt Ivansson.

– Den första sorten bad alltid om en vecka extra tid. Den sorten andra kom alltid in med sitt svar klockan 23.59 när det var deadline vid midnatt. Så fanns det en kommun som alltid

svarade redan nästa dag. Och det var Skellefteå.

– Vi hade verkligen bestämt oss för att det aldrig skulle sitta fast hos oss.

Tillsammans med kommundirektör Kristina Sundin Jonsson besöker vi etableringsområdet, en halvmil från centrala Skellefteå. tv4 är på plats för att göra en intervju. Kommundirektören får svara på frågor mot en fond av grävskopor och gulklädda anläggningsarbetare. Ytan bakom henne är jättelik, nästan 100 fotbollsplaner stor. De 3000 nya arbetstillfällena som fabriken kommer innebära är bara början, om man ska tro erfarenheterna från Teslas fabrik i Reno i USA där en delegation från Skellefteå precis varit på besök. Där räknar man med att varje fabriksjobb inneburit tre ytterligare arbetstillfällen i andra näringar. Och rådet från Reno var klart: Se till att bygg tillräckligt med bostäder. Därför har det kommunala bostadsbolaget Skebo växlat upp sitt arbete med att hitta plats för nya bostäder.

– Som alla andra Skellefteåbor ser jag ju att Northvolts etablering är en fantastisk möjlighet, säger Skebos vd Åsa Andersson.

– Det kommer ju innebära en helt ny stad för oss. När det blev klart att fabriken skulle hamna här gjorde vi en snabb analys om att det åtminstone i ett första läge behövs 1000 nya bostäder.

Tillsammans med Riksbyggen, Hemdalen och Lindbäck har Skebo bildat ett gemensamt markexploateringsbolag, Byggrätt Norr, för att ta fram markanvisningar och driva fram nya detaljplaner.

– Vi behöver gemensam projektkompetens för att få fram byggrätter, säger Åsa Andersson.

– Sedan ska de i första hand säljas vidare till

Åsa Andersson, VD på Skebo, visar upp bolagets senaste bostadsprojekt Strömsör.

SKELLEFTA

Gebyrå & plats

– Vi hade verkligen bestämt oss för att det aldrig skulle sitta fast hos oss, säger Bengt Ivansson på kommunens näringslivskontor.

bolag inom gruppen, men även till andra aktörer om intresse finns.

Vad är fördelen med att gå ihop i ett enda bolag på det här sättet?

– Alla bolag kan ju agera på egen hand, men de stora nationella spelarna kan behöva lite draghjälp. Vi inom Skebo sitter på väldigt mycket kunskap. Sedan ser vi som allmännyttigt bolag också att det är viktigt med många aktörer. Skebo är starkt finansiellt, men vi kanske inte mäktar med allt och för en fungerande bostadsmarknad behövs fler aktörer.

Vi går en sväng i stadsparken tillsammans med kommunalrådet Lorents Burman. Han ser positivt på kommunens framtid.

– Den 10 december 1924 hittade man guld i Fågelmynan utanför Boliden, säger han syftar på det som blev början på Skellefteås första uppsving som gruv- och mineralstad.

– Den 6 maj 2017 hände det igen. Då hittade Europa Skellefteå. Vi kommer titta tillbaka på den här perioden och tänka att vi var med om en helt överväldigande omställning, som påverkade hela Sverige. Vi som jobbar dagligdags med frågorna har nog svårt att greppa exakt hur det kommer bli.

Lorents Burman ser stora möjligheter med den nya fas av elektrifiering som bilindustrin nu går in i:

– Det produceras 16 miljoner bilar i Europa varje år. Det innebär att det kommer behövas femton till tjuo anläggningar av den typen Northvolt bygger i Skellefteå, bara för att försörja Europa.

– Nu är det väldigt viktigt att regeringen agerar för att få fler anläggningar till Sverige. I första hand till Norrland för här finns kapacitet av el och kraftledning. Sköter Sverige det här rätt finns stora möjligheter. Men det går fort nu, och det behövs stora insatser från regeringen. ■

LITIUMJONBATTERIER

Litiumjonbatterier finns ofta i elektronik och är vanliga i mobiltelefoner. De tillhör en familj av batterier som består av olika elektrodmaterial där battericellens lagrade energi utvinns genom att litiumjoner rör sig mellan elektroderna i batteriet.

Litium är ett grundämne och har nummer tre i det periodiska systemet. Det är det lättaste grundämnet som finns i fast form vid rumstemperatur. Världsproduktionen av litium uppgick 2016 till cirka 35 000 ton varav Chile, Australien, Kina och Argentina stod för över 95 procent. Den största förekomsten i Europa finns i Finland.

Källa: Batteriföreningen och Wikipedia

NÄR DET TAR FART! OCH YTTERLIGARE IGEN!

Axelprisvinnaren Lina Dahlbäck om resan mot en ekonomi i balans

NÄR JAG Började som ekonomichef på Malå kommun slutet av 2012 hade det året innan varit på tal om att klubba igenom en underfinansierad budget. Det sades att ”det kommer bättre tider” och att staten måste tillskjuta mer resurser till befolkningsminskande kommuner. Kommunen tog på sig ”offerkoftan” och skylldes ifrån sig, helt enkelt.

När jag ifrågasatte hur vi hade beräknat budgeterna på nämnds nivå genom åren blev svaret att budgeten har räknats upp med någon procent, sen har man mellan åren prioriterat antingen den ena eller den andra nämnden. Så kallad ”budget-på-budget”. Man tittade inte på hur mycket intäkter vi hade annat än gissade hur stor del av befolkningen som minskat varje år. Inte på var den minskade.

VÅREN 2013 GJORDE en analysgrupp från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) en ekonomisk genomlysning av kommunen, där det blev bekräftat att vi måste ta tag i situationen. De största kärnverksamheterna var dyra. Nämnderna fortsatte med underskott och bokslutsrapporterna blinkade rött. Politiken reagerade inte på prognoserna och bad inte om återrapportering av åtgärder som skulle vidtas. Det var ”okej” att gå över budget.

År 2016 gjorde Kommuninvest en riskanalys över kommunen och gav oss en bild över hur de såg på kommunens förutsättningar att i framtiden kunna matcha kommunkoncernens behov av

eventuella lån. Malå ligger i Västerbottens inland, men är ganska litet geografiskt. Varför kan inte en sådan kommun då ha förutsättningar för att räta upp ekonomin? Kommuninvest initierade att SKL skulle göra ytterligare en ekonomisk analys över kommunen och när resultatet presenterades tror jag att många politiker hade önskat att de hade reagerat på situationen tidigare. Nu var läget ännu mer försämrat än vad analysen sa 2013 och det var här det tog fart! Alla fick nu samma information om det ekonomiska läget. Vi måste agera och göra något tillsammans här och nu. En rad processer mot en ekonomi i balans sattes igång.

NÄR VI Började titta på vilka faktorer som styr intäkterna blev det väldigt intressant att se hur vi i vår kommun kostar jämfört med prislapparna i kostnadsutjämnningen. Hela 2017 och början av 2018 var det ett väldigt väldigt intensivt arbete att tillsammans med SKL med utveckla en Malå-modell, med fokus i första hand på de demografibaserade verksamheterna i kommunen. Jag arbetade vid sidan av detta med rutiner och beskrivning av hur resursfördelningsmodellen skulle fungera praktiskt i budgetprocessen, för att förankra den nya modellen för politiken. I kommunfullmäktige i juni 2018 var politiken modiga och beslutade om huvuddragen i modellen, de nya ramarna för de olika verksamheterna som byggde på demografi och prislappar. Prioriteringar tydliggjordes genom

att politikerna fick ett riktvärde vad vi borde kosta i olika verksamheter.

Under hösten 2018 hade SKL fått kontakt med Arjeplog och Borgholms kommun som ville bli pilotkommuner för modellen och mitt i detta ringer Kommuninvest och berättar att jag är utsedd till utmärkelsen Axel-priset. Jag som bara jobbar på i min egna lilla organisation... Nåja, det har varit väldigt många personer inom både egna organisationen och från SKL som har arbetat tillsammans för att få modellen så nära sanningen som den är. Och ytterligare en gång till tar det fart! Andra kommuner, stor som liten, från norr till söder, vill ta del av och veta mer om modellen.

I MALÅ HAR VI ännu inte än lyckats styra om skeppet. Men vi är mitt i processen och för oss har det varit helt nytt att förhålla oss till att det nu är budgeten som styr. En del beslut är tagna, fortsatt modig politik är det som krävs och att vi inte släpper målet ur siktet – Malå kommun, en ekonomi i balans!

Lina Dahlbäck
ekonomichef Malå
kommun och vinnare
av Axelpriset 2018

FOTO: 3DFOTO.SE

Till varje nummer av tidningen Dialog bjuds en skribent in att medverka. Notera att de åsikter som framförs i denna krönika är skribentens egna.

Välfärdsinvesteringar i miljardklass

– MEN BYGGER VI ÄLDREBOENDEN UTAN PERSONAL?

På en regnig dag under Almedalsveckan bjöd Kommuninvest in före detta statsminister Fredrik Reinfeldt till en diskussion om framtidens välfärdsutmaningar. Vilken omställning krävs för att säkra driften av kommunernas verksamhet? Vad kan politikerna göra, och var ligger ansvaret?

Efter Fredrik Reinfeldts anförande följde en paneldebatt med: Johannes Hylander, moderator, Fredrik Reinfeldt, fd. statsminister, Boel Godner, kommunstyrelsens ordförande, Södertälje kommun, Catrin Johansson, förbundsstyrelseledamot, Vårdförbundet, Anders Knappe, ordförande, SKL

Det var tydligt att frågeställningen om driften av framtidens välfärd hade lockat ett brett intresse. Inför en seminariesal fylld till bredden kunde Emelie Värja, forsknings- och utbildningsansvarig på Kommuninvest, inleda med att presentera den rapport som låg till grund för samtalet: Välfärdens utmaningar.

Hon började med att delge syftet med rapporten.

– Tanken är att den ska nyansera bilden av de utmaningar som kommunsektorn står inför en aning. Rubrikerna den senaste tiden har varit allt annat än positiva. Vi har hört om kommunsektorns skenande kostnader samt att Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) går ut och varnar för att det saknas 35 miljarder till att finansiera kommunsektorn, för att nämna några exempel.

Emelie Värja gick vidare med att berätta att kommunernas ökade skulder korrelerar med de

Emelie Värja, forsknings- och utbildningsansvarig på Kommuninvest.

Rapporten Välfärdens utmaningar finns att läsa i sin helhet på www.kommuninvest.se

ökade investeringarna, att skulderna de facto ger större tillgångar.

Hon menade att det kortsiktigt krävs åtgärder i form av exempelvis besparingsprogram, investeringsprioriteringar eller ökade statsbidrag eftersom många kommuner gör negativt resultat. Men långsiktigt handlar det mer om strukturella lösningar, i form av exempelvis asymmetrisk ansvarsfördelning och ökade samarbeten mellan kommuner. Och många av investeringarna är nödvändiga. Vi måste bygga nya förskolor, äldreboende och gruppboistäder, vilket också innebär ett större behov av personal.

Efter Emelie Värjas inledande problemformulering var det dags för före detta statsminister Fredrik Reinfeldt att äntra scenen. Han inledde med att säga att han fått höra varningsklockor för kommande välfärdskollaps under hela sitt politiska liv och att han därför är tveksam till om vargen kommer även denna gång. Däremot, understryker han, saknas det inte utmaningar. Under sitt halvtimmestlånga anförande fokuserade han på

” Uppmuntra äldre i stället för att ta bort dem ur arbetslivet. Sluta att osynliggöra dem, sluta att beskriva dem som kraftlösa och värdelösa.

Fredrik Reinfeldt

fyra möjliga scenarier på hur man skulle kunna möta situationen.

Först tog Fredrik Reinfeldt upp normen över hur länge vi människor bör arbeta i våra liv, att dagens 70-åringar kan likställas fysiskt med 1970-talets 50-åringar, och att man kanske borde använda en annan ingångsvinkel än att bara sänka pensionsåldern.

– Ska vi verkligen tvinga på folk något de inte vill ha? Uppmuntra äldre i stället för att ta bort dem ur arbetslivet. Sluta att osynliggöra dem, sluta att beskriva dem som kraftlösa och värdelösa. Då kan vi släppa lös en samhällskraft som är helt enorm.

Därefter tog Fredrik Reinfeldt upp ämnet digitalisering och robotar, omsorgsrobotar i synnerhet. Han tog upp ett exempel med den japanska utvecklingen av människoliknande robotar som med hjälp av artificiell intelligens kan lära sig av människorna de stödjer, och som blir smartare och smartare hela tiden. Kanske de är en dellösning på framtida bemanningsproblem?

– Om ni tror att det här är något vi bör undvika så tror jag att ni stänger en dörr till den framtid som vi alla snart ändå kommer att behöva diskutera. Sen får vi se hur naturligt detta blir.

A ngående framtida personalbrist ställde Fredrik Reinfeldt frågan: är vi för få människor i världen? Han svarade själv på frågan att det är vi naturligtvis inte, men att det stora modeordet i politiken i dag tycks vara att vi inte vill ha fler människor här.

– Det finns massor med människor i världen som vi väljer att inte ta hit, och sedan gnäller vi över personalbrist och tror att vi kan lösa problemet med ökat barnafödande.

Till sist tog Fredrik Reinfeldt upp hur kommunerna ska locka till sig nytexaminerad arbetskraft. Att det handlar om hur man kommunicerar yrken som exempelvis lärare och sjuksköterska.

– Vad är det vi hör när vi tänker på dessa yrken? Jo, att kvinnorna inom vården går på knäna, lärare blir illa behandlade och hotade och att man i äldreården lider med de gamla som inte har det bra. Vad tror ni de unga väljer? Att gå på knäna i välfärdssektorn eller ett nytt spännande startupbolag?

H är är det enligt den före detta statsministern viktigt att vi alla hjälps åt med att nyansera bilden av att arbeta inom välfärden och bli bättre på att lyfta fram fördelarna.

Efter Fredrik Reinfeldts anförande följde en paneldebatt där dessa ämnen diskuterades mer på djupet, under ledning av moderator Johannes Hylander. I debatten deltog Boel Godner, kommunstyrelsens ordförande, Södertälje kommun, Catrin Johansson, förbundsstyrelseledamot, Vårdförbundet, Anders Knape, ordförande, SKL, Emelie Värja, Forsknings- och utbildningsansvarig, Kommuninvest och Göran Färm, ordförande, Kommuninvest ekonomisk förening. ■

VÄLFÄRDSINVESTERINGAR I MILJARDKASS - MEN BYGGER VI ÄLDREBOENDEN UTAN PERSONAL?

Svenska kommuner har stora investeringsbehov – men mycket tyder på att det är driften, inte finansieringen av investeringarna, som är den verkliga utmaningen. Vilken omställning krävs för att säkra driften av kommunens verksamhet? Vad kan politikerna göra, och var ligger ansvaret?

Medverkande:

Fredrik Reinfeldt, fd. statsminister

Boel Godner, kommunstyrelsens ordförande, Södertälje kommun

Catrin Johansson, förbundsstyrelseledamot, Vårdförbundet

Anders Knape, ordförande, SKL

Emelie Värja, Forsknings- och utbildningsansvarig, Kommuninvest

Göran Färm, ordförande, Kommuninvest ekonomisk förening

Så löser vi problemen i ”Astridsås”

För andra året i rad bjöd Kommuninvest och Society Lab in politiker från ungdomsförbunden för att diskutera viktiga framtidsfrågor under årets Almedalsvecka. Diskussionen kretsade kring tre fiktiva kommuner vars olika problem tydligt känns igen från verkligheten.

TEXT: JONAS LANNERING FOTO: MARTIN RIDNE

Det blocköverskridande nätverket Society Lab, med Kommuninvest som initiativtagare, är en plattform för unga politiker och tjänstemän i frågor som rör välfärden och dess finansiering.

Under Almedalsveckan bjöds för andra året i rad företrädare från de politiska ungdomsförbunden in för en paneldebatt som tog avstamp i tre fiktiva exempelkommuner. Resultatet blev en rapp diskussion med både slipade argument och en del retoriska knep från de unga politikerna på scen. Ämnena som diskuterades byggde till stor del på Kommuninvests rapport ”Välfärdens utmaningar”, som släpptes under 2019.

Det första exemplet, glesbygdskommunen ”Astridsås”, kämpar med utflyttning, hög arbetslöshet och samtidigt ett stort personalbehov i välfärden. Diskussionen kretsade om att bättre ta tillvara på digitaliseringens möjligheter,

DE DELTOG I DEBATTEN

David Ling
Språkrör, Grön ungdom

Helena Nanne
1:e vice ordförande, MUF

Romina Pourmokhtari
vice ordförande, LUF

Sarah Havneraas
generalsekreterare, KDU

Noura Berrouba
moderator

men också hur en bättre integrationspolitik kan lösa en stor del av Astridsås välfärdsproblem.

– Om man lyckas med integrationen är invandring något som kan bygga upp samhällen som Astridsås. Men det krävs att vi har system som kan ta emot nyanlända, hjälpa dem att få bostad och arbete och på det sättet kunna föryngra befolkningen i kommunen, resonerade Romina Pourmokhtari, vice ordförande, Liberala Ungdomsförbundet (LUF).

På kostnadssidan lyftes ett annat problem som många glesbygdskommuner står inför i form av de ökade kostnaderna för hyrpersonal inom vården.

– Hyrpersonal är i dag ett stort problem på många håll i landet. De behövs och de gör ett bra jobb, men ingen tycker ju att det är en optimal lösning. Varför ska vi då vara så beroende av den, frågade sig Grön ungdoms språkrör David Ling och efterlyste mer bättre nät-läkartjänster från offentliga aktörer. →

Panelen från vänster:
 Sarah Havneraas,
 generalsekreterare, KDU,
 Romina Pourmokhtari,
 vice ordförande, LUF,
 Helena Nanne 1:e vice
 ordförande, MUF,
 David Ling, Språkrör,
 Grön ungdom

TRE FIKTIVA KOMMUNER VARS UTMANINGAR DISKUTERADES

Personal till välfärden: "Astridsås"

Glesbygdskommun med långa avstånd. Brist på högre utbildning och sjukvård inom kommunen. Befolkningen i kommunen minskar och blir allt äldre. Det finns en brist på arbetskraft i skola och äldreomsorg. Den starka privata arbetsgivare som finns på orten lever under hot om nedskärningar. Kommunen levererade ett positivt ekonomiskt resultat, dock mest tack vare statsbidrag.

Stadsbyggnadens möjligheter: "Bokhamn"

Större tätortskommun med 75 000 invånare och låg arbetslöshet. Utvecklad tjänstesektor och många praktikplatser, samt tillgång till högre utbildning. Stor inflyttning men investeringarna i den kommunala välfärden har inte ökat i samma takt. Nu finns ett stort investeringsbehov att hantera. Två utsatta områden finns i kommunen och det finns stora skillnader i skolresultat och trygghet i kommunens olika delar.

Investeringar i glesbygden: "Alexanderberg"

Landsbygdskommun med en medelstor tätort. Industri som succesivt avvecklas och en befolkningsminskning. Arbetslöshet på över 10 procent och unga har svårt att få jobb. I dag finns inga möjligheter till vidareutbildning, men kommunen har gjort stora satsningar på skolan senaste åren. Ett aktivt civilsamhälle inom kultur och idrott. Gjorde ett positivt resultat 2018 främst tack vare statsbidrag. Låg rakning i entreprenörskap och innovationskraft.

Efter en snabb diskussion kastades vi snart in i en helt ny problembild. Den större tätortskommunen ”Bokhamn”, som präglas av stora skillnader trygghet och skolresultat i kommunens olika områden. Under denna diskussion sattes stadsbyggnadsfrågor i fokus och hur vi ska kunna bygga bort utsatta områden.

– Ett problem som jag har sett på nära håll i Uppsala är att det alltid pratas om förtätning, med höga hus och små lägenheter. I stället bör man bygga långsiktigt och få även få in småhus och olika bostadsformer från början, menade Sarah Havneraas, generalsekreterare, Kristdemokraternas Ungdomsförbund (KDÜ).

Hon fick snabbt mothugg av Romina Pourmokhtari.

– Jag gillar att vi bygger högt och har inga problem med små lägenheter. Så som bostadsbristen ser ut nu är man glad bara man har någonstans att bo, menade Romina Pourmokhtari som i stället lyfte fram smarta och kompakta lägenheter som en viktig del av lösningen.

Den tredje och sista diskussionen kretsade kring landsbygdskommunernas utmaningar som fick gestaltas i form av ”Alexanderberg”, en medelstor tätort med hög arbetslöshet och få möjligheter till vidareutbildning.

– Jag tror att Alexanderberg är i stort behov av en mer företagsvänlig politik. Det handlar dels om att etablera fler nya arbetsgivare, men också att kommunen är en smidig part att ha att göra med vad gäller handläggning av tillstånd, menade Helena Nanne, 1:e vice ordförande, Moderata Ungdomsförbundet (MUF) och nämnde gårdsförsäljning och skattesänkningar som exempel på hur kommunen kan bli mer attraktiv.

– Jag vet inte hur många vingårdar det finns i Alexanderberg, så jag vet inte hur mycket gårdsförsäljning skulle hjälpa, svarade David Ling som även ställde sig tveksam över hur många som kan lockas att byta bostadsort utefter skattenivån i kommunen.

Diskussionen om Alexanderberg och glesbygdens utmaningar fortsatte med ett smatterband

av lösningsidéer från panelen, innan dagens moderator Noura Berrouba tvingades att runda av seminariet för den här gången. Under knappt fyrtio minuter hade de fyra ungdomspolitikerna då hunnit med att lansera en bred blandning av konkreta politiska förslag för att möta välfärdsutmaningarna i kommunsektorn. Även om de inte särskilt ofta var överens om varandras förslag, så var de åtminstone slående överens om att mer behöver göras från politikens håll – och det snabbt. ■

Mellan diskussionerna om de fiktiva kommunernas framtid ställdes ett antal frågor till publiken, som fick rösta med hjälp av glada eller sura figurer.

Pyntens pumpstation och
vid Hammarlundsvallen

Välfärdsinvesteringen

Vallarna som skyddar

TEXT: DAVID GROSSMAN
FOTO: KRISTIANSTADS KOMMUN

Stiger vattenytan på grund av klimatpåverkan är Skåne hårdast drabbat och värst utsatt är Kristianstad, eftersom stora delar av staden ligger under havsytans nivå. Bostäder för tusentals personer och flera viktiga samhällsfunktioner hotas av översvämning. Därför bygger Kristianstads kommun skyddsvallar, pumpstationer och dagvattendiken som trygghet för staden. Hela utbyggnaden beräknas vara färdig i mitten av 2020-talet och kostnaden bedöms till mer än en halv miljard kronor.

– Skyddet ska klara en nivåhöjning fyra meter över normalnivå, säger Karl-Erik Svensson, projektledare, i kommunen.

Den västra vallen mot Helgeån och förstärkning av Hammarlundsvallen är klar, nu ska fler vallar och en pumpstation byggas. Om det inte blir allt för många överklaganden beräknas hela skyddet stå klart 2025. Finansieringen står delvis Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Kristianstad kommun för. Kommuninvest bistår med ett grönt lån om 16 miljoner kronor. ■

Samtal om sammet,

*Tjeckiens ambassadör i Sverige Jiří Šitler, samtalar med
Kommuninvests VD Tomas Werngren om kultur och demokrati.*

stål och rosa färg

”Den som inte kan lära sig av sin historia är dömd att upprepa den”, säger Jiří Šitler, Tjeckiens ambassadör i Sverige, som också var en av den forne presidenten Václav Havels vänner. Att kultur har en viktig roll för demokrati är den tjeckiska sammetsrevolutionen – där inte ett enda människoliv togs för att förändra diktatur till demokrati – ett bevis för. I år, 2019, är det 30 år sedan sammetsrevolutionen genomfördes.

TEXT: GÖRAN TIVENIUS FOTO: KARI KOHVAKKA

Kommuninvest tar tillfället i akt och möjliggör att en kopia av det rosa stridsfordonet ställs ut. Först i Örebro, framför rådhuset. Och sedan i Stockholm, på Raoul Wallenbergs Torg. ”Demokrati är ingen publiksport i den bemärkelse att medborgarna ska stå och titta på”, säger Tomas Werngren vd på Kommuninvest. ”Är vi för bekväma och inte aktivt värnar folkstyrelse, är risken att förenklingar, missvisande, publikfriande argument och anti-demokratiska krafter styr utvecklingen åt fel håll. I det finanssamarbete mellan svenska kommuner och regioner som sker genom den kooperativa föreningen Kommuninvest är hållbarhet så mycket mer än ekologi, ekonomi och sociala frågor. Demokratisk hållbarhet är lika betydelsefull. Till exempel står våra medlemmar inför problem när det gäller att rekrytera unga människor till kom-

munalpolitiken. Här arbetar Kommuninvest med Örebro universitet för att arrangera seminarium och workshops där verktyg kan utvecklas för att engagera nya generationer i den lokala demokratiska arenan. En annan aktivitet är Society Lab, där vi bjuder in unga politiker för lära sig mer om kommuner, regioner och samarbete”.

Dialog: Det är i år 30 år sedan Sammetsrevolutionen genomfördes i Tjeckien och landet blev demokratiskt. Varför uppmärksammar Tjeckiens ambassad i Sverige och Kommuninvest detta genom att ställa ut David Černýs konstverk Pink Tank i Örebro och Stockholm?

Jiří Šitler: För mig är detta trettioårsjubileum något väldigt personligt. Frigörelsen i Tjeckoslovakien hösten 1989 och Berlinmurens fall samma år var en brytning med det förflutna och och början på något nytt.

– Jag är född 1964, och växte upp i ett Tjeckoslovakien i ofrihet. Som bekant ockuperade Sovjet Tjeckoslovakien 1968. →

Därefter var stridsvagnarna närvarande. I Sovjets propaganda sa man att stridsvagnarna var där "tillfälligt", trots att de var där permanent. Detta faktum skapade ett skämt om det ryska språket. Komparativ världen över är en böjningsform inom grammatiken som uttrycker en i tre steg ökad intensitet hos en egenskap: till exempel bra, bättre, bäst. Ryssland införde en fjärde komparativform kopplad till sin ockupationsnärvaro – lång, längre, längst och – tillfälligt.

– Själv deltog jag i demonstrationerna under senare delen av 1980-talet som föregick Tjeckoslovakiens frihet. Jag hade ingen ledande roll på något sätt, men tillhörde dem som blev misshandlade. Under perioden före frigörelsen övervägde jag att lämna Tjeckoslovakien. Men så blev det inte, utan så småningom fick jag arbete av regeringen. Och sedan 2016 är jag Tjeckiens** ambassadör i Stockholm.

Tomas Werngren: Någon kanske frågar sig varför Kommuninvest ska engagera sig i en händelse som ägde rum för trettio år sedan. Men för oss känns det naturligt att uppmärksamma både Sammetsrevolutionen och det rosa stridsfordonet. Satsningen rymms inom vårt CSR-arbete (Corporate Social Responsibility, företagets samhällsansvar) som fokuserar på kultur, utbildning och innanförskap. Och den är också en del av vårt arbetsgivarvarumärke.

På Kommuninvest arbetar många högutbildade och högspecialiserade personer. Vi har – helt naturligt – ett fokus på frågor kopplade till den dagliga arbetsuppgiften. Det är viktigt att vi som arbetsgivare och anställda ägnar tid även åt att reflektera, och inte bara att leverera. Och då behövs inspiration från konst och annan kultur. Det är en av anledningarna till att Kommuninvest sedan flera år tillbaka är partner till utomhusutställningen OpenART. Det räcker inte enbart att vi levererar med enligt finansmarknadens normer. Med vår affärsmodell – en ekonomisk förening – finansierar vi inte enbart investeringar. Vi finansierar lokal och regional välfärd och samhällsutveckling.

Som anställda arbetar vi på uppdrag av våra medlemmar – svenska kommuner och regioner – och behöver därför ha ett bredare perspektiv än ett rent finansiellt. Vi ska hålla den höga kvalitet och leveransförmåga som förväntas. Och då måste vi se oss om – vad händer i

STRATEGI FÖR EN STARK DEMOKRATI

Den svenska demokratin står stark men det finns utmaningar. Den svenska demokratin står på en stabil grund, eftersom de grundläggande fri- och rättigheterna är väl förankrade. Intresset för politik är stort och valdeltagandet är internationellt sett högt. Vi har ett stort och starkt engagemang i föreningslivet. Våra institutioner är i en internationell jämförelse rätts-säkra och våra medier är starka och oberoende. Tilliten till demokratiska institutioner och mellan människor är stor. För att möta de utmaningar som finns så innehåller regeringens strategi för en stark demokrati tre prioriterade områden:

FRÄMJA

– fler ska vara

delaktiga i demokratin

Det finns ett demokratiskt utanförskap där alltför många deltar eller känner sig delaktiga. Det finns skillnader i valdeltagandet. I det valdistrikt i Sverige som hade allra lägst valdeltagande i riksdagsvalet 2014 röstade 48 procent jämfört med 95 procent i distriktet med högst deltagande.

FÖRANKRA

– fler ska ha kunskap om demokratin

Medveten desinformation, propaganda och näthat har en negativ inverkan på samhällsdebatten. Ungefär var fjärde journalist och förtroendevald utsattes för trakasserier, hot eller våld under 2016. Bland personer som uttrycker åsikter i samhällsfrågor minst en gång i veckan på sociala medier beskriver 36 procent att de utsatts för trakasserier, hot eller våld.

FÖRSVARA

– fler ska stå upp för demokratin.

Antidemokratiska aktörer blir allt mer synliga och utmanar demokratin. Dessa aktörer har ofta ett intresse av att skapa misstro och att ställa grupper mot varandra.

Källa: www.regeringen.se

samhället? På Kommuninvest arbetar vi mycket med hållbarhet. De flesta tänker då kanske på ekologisk, social, etisk eller ekonomisk hållbarhet. Men ett område som är minst lika viktigt är den demokratiska hållbarheten.

För mina barn – och de kommande generationerna – är berättelsen om Pink Tank, hur det sovjetiska stridsvagnsmonumentet målas om från militärgrönt till rosa viktig. För det är så lätt att historiska händelser bleknar och till och med försvinner med åren. Det kan lätt leda till att vi människor tar demokrati för givet. Och det kan vi inte göra. Du kan jämföra demokrati med ett äktenskap, det har sina upp- och nedgångar. Båda kräver en kraft som driver utvecklingen framåt.

När jag började på Kommuninvest 1994, så stod jag inför valet att välja mellan antingen ett välbetalt jobb i den traditionella finansbranschen eller i den idéburna kommunala finanssamarbete som genom sina medlemmar är en del av den gemensamma sektorn. Och jag jobbar fortfarande kvar i den senare.

För Kommuninvests medlemmar – 277 svenska kommuner och 12 regioner – är demokratifrågorna viktiga. I samband med Pink Tank har frågan om hur ska vi få unga människor att aktivera sig i kommunalpolitiken aktualiserats? Detta har resulterat i ett samarbete med Örebro universitet där avsikten är att skapa samtal och brukbara kunskaper kring hur morgondagens politiker ska rekryteras.

Jiří Šitler: När det gäller David Černýs Pink Tank-målning i april 1991, är det viktigt att komma ihåg att trots att Sammetsrevolutionen dateras till 1989, så lämnade inte att de sista ryska trupperna Tjeckien förrän i juni 1991. Då hade vi demokrati och fria val. Men fortfarande var den forna ockupationsmakten närvarande. Det tog med andra ord lång tid att lämna landet. Det var både politiska och praktiska orsaker till detta.

Dialog: Vems ansvar är det att driva demokratifrågorna? Det kan väl knappast enbart vara riksdag, region och kommun?

Jiří Šitler: Tomáš Masaryk, i flera omgångar president i Tjeckoslovakien, sa efter första världskriget – när landet fick fria val: "Nu när vi har demokrati behöver vi en sak till – demokrater."

Han hade så rätt, för att en demokrati ska överleva krävs demokratiska invånare.

I grundlagen, som skrevs under stort inflytande av Václav Havel, den första presidenten efter sammetsrevolutionen, definieras Republiken Tjeckien som en fri och demokratisk stat, grundad på respekt för mänskliga rättigheter och civilsamhällets principer. Men ramverk som grundlag och andra regelverk räcker inte. Det är människans handlingar som gör demokratin levande.

Tomas Werngren: Det handlar om insikten att om vi medborgare inte tar aktiv del i samhällsutvecklingen, så har vi inte ett demokratiskt samhälle. Och här är den privata sektorn viktig. Och den gemensamma. Och civilsamhället. Vi behöver varandra. Det är tillsammans vi bygger det goda samhället.

Här är det viktigt att se upp. Ett samhälle som snabbt eller långsamt har blivit totalitärt, eller håller på att bli det, har mycket svårare att återerövra demokratins grunder än det som har en levande demokrati. Så här inställer sig en intressant fråga: Hur mycket engagemang för demokrati kan man begära att medborgarna ska ha? Och vilken sorts demokrati handlar det om? Frågorna är inte så lätt att besvara.

Dialog: Tomas – på vilket sätt kan Kommuninvest arbeta med demokratifrågor i vardagen? Ni är ju i finansbranschen, en verksamhet man inte spontant kopplar till ämnet demokrati?

Tomas Werngren: I ett historiskt perspektiv så är det mycket lättare än vad det var förr. Tidigare var ett företags verksamhet så tydligt fokuserad på sin kärnverksamhet – oftast att skapa hög lönsamhet. I dag har ordet hållbarhet blivit så centralt, att det för många företag är självklart att engagera sig. Med andra ord är förväntningarna på att företagen tar ett samhällsansvar så mycket större i dag.

Kommuninvests affärsmodell: en medlem är lika med en röst, är också något som ska genomsyra den anställda personalens gärning. Och då blir utbildning och samtal i detta ämne viktigt för oss som arbetar på uppdrag av den ekonomiska föreningen.

Jämfört med dagens kommunikationssamhälle kunde vi tidigare kunde ha rätt lika uppfattningar om det vi sett. För vi läste samma dagstidningar och såg på samma tv-kanaler. Nu för tiden läser vi inte samma tidningar eller tittar på samma tv-program. Beroende på politiska värderingar väljer vi medier som stöder den egna uppfattningen. Detta skapar en ökad polarisering. För →

NATIONELL DEMOKRATIKOMMITTÉ

Regeringen vill kraftsamla för att stärka demokratin och har presenterat en strategi för att främja, förankra och försvara demokratin. Som en del i arbetet har regeringen tillsatt en demokratikommitté med namnet Demokratin 100 år. Kommitténs arbete leds av Peter Örn. Kommittén har tillsats mot bakgrund av att det 2021 är 100 år sedan det första riksdagsvalet hölls, i vilket både kvinnor och män fick rösta. Kommitténs uppdrag är att planera, samordna och genomföra en samling av insatser och aktiviteter för en stark demokrati. Kommittén ska uppmuntra en bredd av aktörer i hela landet att delta.

www.vardemokrati.se

” **Demokrati kan inte överleva och utvecklas - utan ett aktivt civilsamhälle.**

Jiri Šitler

Kommuninvests medarbetare innebär satsningen på konst och kultur att vi åtminstone under en stund betraktar samma sak, vilket – även om den tolkas olika – skapar en känsla av samhörighet. Och blir ett ämne för samtal.

Dialog: Och motsvarande fråga till dig Jiri – på vilket sätt kan tjeckiska ambassaden arbeta med demokratifrågor?

Jiri Šitler: Till att börja med är det viktigt att förstå att en ambassad är en förlängd arm av det land som den arbetar för. Det innebär att vi följer den policy som den aktuella regeringen har. En ambassads arbete kan också skilja sig mycket beroende på om den finns i ett demokratiskt eller odemokratiskt land. Att uppmärksamma mänskliga rättigheter och andra demokratifrågor är en viktig del av vårt arbete.

Den aktuella satsningen som vi gör tillsammans med Kommuninvest kring Pink Tank är förstås ett exempel på hur vi uppmärksammar det viktiga arbetet för demokrati. Och hot mot

demokratin finns överallt, i Sverige, Tjeckien, ja i alla länder. Och då blir Pink Tank en påminnelse om att värna och utveckla demokratin.

Dialog: I sin bok ”En dåre i Prag” nämner den senare presidenten Vaclav Havel i en text daterad oktober 1978 att många människor valde ett liv i lugn och säkerhet i stället för att stå upp för demokrati. På vilket sätt kan denna inställning ha sin giltighet även i vår tids samhälle?

Tomas Werngren: I modern tid har vi i Sverige ju aldrig haft ett totalitärt samhälle. Vi är lite som den lilla babyn som sover tryggt i sin vagg. Här ser jag ett problem att många av oss inte är medvetna om vikten av demokrati, eftersom vi är så vana vid den. En slutsats är att vi måste satsa mer på medvetenhet, utbildning och reflektion kring demokratifrågorna. Ett led i denna process är att vi inte bara ser till vårt eget välmående, utan ser samhället i ett större perspektiv. Och då handlar det inte bara om ”mig”, utan om ”oss”.

Jiří Štíler: Det är viktigt att förstå att den beskrivning av den tjeckiska befolkningen som Havel gjorde 1978 hade ett samband med rädslan inte bara för den egna personen, utan även för de anhöriga. Till exempel kunde barnen bli förbjudna att gå på universitet eller en anhörig förlora sitt jobb.

Apropå Tomas kommentar om svenskar-nas passivitet i demokratifrågor så såg jag för en tid sedan en undersökning om i vilken utsträckning ett lands medborgare är beredda att i ett krig slåss för sitt eget land (se separat faktaruta). Något som slog mig var de stora skillnaderna mellan länderna. Finland toppar listan. Andra länder hade förvånansvärt låga siffror, till exempel mitt eget land, Tjeckien.

Dialog: När människan förfaller till en ren konsumtionsroll demoraliseras hon, menar Vaclav Havel. Vilken roll kan kultur ges för att möta en tillvaro som fokuserar på konsumtion?

Tomas Werngren: En tanke går till den amerikanska sångerskan Janis Joplinns lårad ”Oh Lord, won't you buy me a Mercedes Benz?” Ekonomisk frihet är förstås viktig, men det materiella kan aldrig ersätta demokrati.

Konstens roll i en demokrati är intressant. Den behöver inte alls definiera något. Rollen för bra konst blir i stället att få betraktaren att reflektera över något. Därför satsar Kommuninvest på att ge medarbetarna konststupper, för de skapar andra tankar än de självklara finansiella perspektiven.

Något som kan komma att drastiskt förändra människans synsätt på konsumtion är en allvarlig naturkatastrof. Och som sagt har kulturaktiviteter en viktig roll när det ska skapa tankar och insikter kring vad som är viktigt i livet.

På senare tid har den 16-åriga Greta Thunberg, svensk aktivist i klimatfrågan, på ett okonventionellt sätt påverkat många människor runt om i världen när det gäller behovet av snabba insatser för att rädda vår planet. Titeln på hennes bok ”No one is too small to make a difference” ger hopp för framtiden. Förstås är det bättre att förändra på grund av insikt än med tvång.

Dialog: Det finns dem som menar att människan i vårt tekniska tidevarv inte kan inte värja sig mot att bli yttlig. Den amerikanska författaren

Kurt Vonnegut menar till exempel att TV tar över människans hjärna. Och att vi vaknar upp en dag och upptäcker att vår egen fantasi är död. Kommentar?

Tomas Werngren: Vonnegut har rätt i mycket, men här får man akta sig så att man inte generaliserar. Personligen tycker jag att den tecknade satirserien Simpsons är ett exempel på motsatsen. Detta program är verkligen tankeväckande och ger bränsle för tittarens fantasi.

En viktig roll för medier är att servera mångfald, så att tankar och åsikter inte blir strömlinjeformade. Det finns en risk med de nya sociala medierna, nämligen att de på ett skickligt sätt styr vad vi människor – utan att tänka efter – ska titta på och vad vi tror att vi ska tycka om. Vissa aktörer i mediebranschen samlar också in kunskap om användarna som de sedan använder i eget syfte. Därför är det angeläget att den kritiska granskningen av medier och budskap är närvarande.

Jiří Štíler: Den nya tekniken – och företagen bakom den – styr i hög utsträckning min kunskapsinhämtning. Den tänker i mitt ställe och knuffar mig i riktningar som jag kanske inte önskar eller tänker på. Själv tycker jag att det är lättare att hitta relevant information för, låt oss säga, 10–15 år sedan än vad det är i dag.

Dialog: Antalet politiska åtgärder utanför parlamentet har ökat. Ett namn som tidigare har nämnts är Greta Thunberg som med sin skolstrejk för klimatet har fått mycket uppmärksamhet. Hur ser ni på detta?

Jiří Štíler: Det är viktigt. Demokrati kan inte överleva och utvecklas – utan ett aktivt civilsamhälle.

Tomas Werngren: Jag håller med Jiri. Resonemanget föder också frågan om var den utomparlamentariska debatten ska föras. Som jag nämnt tidigare är valet av kommunikationskanaler inte på något sätt självklara i dag, vilket de i hög utsträckning var före internetns publika genombrott under senare delen av 1990-talet. ■

* Författningen ändrades och kommunistpartiets ledande roll togs bort. En samlingsregering utsågs och fria val utlystes till sommaren 1990.

** Den 1 januari 1993 delades Tjeckoslovakien i republikerna Tjeckien och Slovakien.

PROCENT AV EUROPEÉR SOM ÅR BEREDDA ATT SLÄSS FÖR SITT LAND I ETT KRIG

Finland	74%
Turkiet	73%
Ukraina	62%
Ryssland	59%
Kosovo	58%
Bosnien och Hercegovina	55%
Sverige	55%
Grekland	54%
Polen	47%
Serbien	46%
Lettland	41%
Schweiz	39%
Irland	38%
Makedonien	38%
Rumänien	38%
Danmark	37%
Frankrike	29%
Portugal	28%
Storbritannien	27%
Island	26%
Bulgarien	25%
Tjeckien	23%
Österrike	21%
Spanien	21%
Italien	20%
Belgien	19%
Tyskland	18%
Nederländerna	15%

Kommentar: Undersökningen genomfördes globalt 2014 (Gallup International) med sammanlagt cirka 62 000 deltagare. Den högsta siffran för försvarsvilja är Marocko med 94 procent. Den lägsta är Japan med 11 procent.

DEMOKRATI ÄR SKÖR LIKT BÖHMISKA KRISTALLGLAS...

... Centraleuropas historia är i mångt och mycket en berättelse om makt, krig och omtridade nationskartor. Den första moderna gemensamma staten för tjecker och slovakier – Tjeckoslovakien – bildas efter första världskriget slut. Delar av landet, med området Böhmen som ekonomiskt centrum – ockuperas av nazisttyskland 1939. Efter andra världskrigets slut upprättas en nationell samlingsregering med målet att bygga upp en demokratisk stat. 1948 grusas dessa drömmar när det tjeckoslovakiska kommunistpartiet tar över makten.

Våren 1968 inleder liberala krafter inom kommunistpartiet ett förändringsarbete med mottot ”Socialism med mänskligt ansikte”. I de 2 000 ordens manifestet kritiserar företrädare för vetenskap, kultur och idrott regimen, och kräver bland annat yttrandefrihet. Men försöken att demokratisera Tjeckoslovakien slås ned brutalt när den Sovjetstyrda Warszawapaktens stridsvagnar rullar in i Prag den 21 augusti 1968. Oppositionella rensas ut och Sovjetunionen återtar sitt järngrepp över Tjeckoslovakien. I januari 1969 sätter studenten Jan Palach eld på sig själv i protest mot Sovjets ockupation av Tjeckoslovakien.

EN KAMP UTAN SKJUTVAPEN

Kampen för demokratin fortsätter. 1977 grundas medborgarrättsrörelsen Charta 77. En av förgrundsfigurerna är författaren och dramatikern Václav Havel. Han fängslas under flera olika omgångar på 1970- och 1980-talet. Hans kanske viktigaste verk är teaterpjäsen Largo Desolato (1985) som handlar om en intellektuells roll i ett totalitärt samhälle. Berättelsen kan delvis tolkas som en självbiografi och har tydliga släktskap med författarkollegan – och landsmannen – Franz Kafkas klassiska roman om maktens oåtkomlighet – *Processen* (1925).

CHARTA 77

1976 arresterades det tjeckiska psykedeliska rockbandet, Plastic People of the Universe, av den tjeckiska kommunistregeringen. Regeringen dömde bandet för att ha stört ordningen, och bandmedlemmarna dömdes till fängelse i 8-18 månader. Som svar på gripandet av bandet sände en grupp tjeckiska artister, författare och musiker, inklusive Václav Havel, en begäran om deras frihet. Detta dokument kom att bli känt som Charta 77.

Charta 77 var inte ett formellt politiskt parti, utan en grupp för mänskliga rättigheter. 1975 undertecknade den tjeckiska regeringen Helsingforsdeklarationen, som innehöll garantier för mänskliga rättigheter och individens friheter. Den tjeckoslovakiska regeringen fördömde alla undertecknare av Charta 77, varav flera förföljdes och fängslades.

Václav Havel.

1988 – på tjuugoårsdagen av invasionen i Tjeckoslovakien – demonstrerar 10 000 människor i Prag. Polisen svarar med vattenkanoner och tårgas. I januari 1989 uppmärksammar tusentals demonstranter minnet av Jan Palachs självmord.

I januari 1989 döms Václav Havel till nio månaders fängelse för ”oregerligt uppträdande, uppvigling och motstånd mot statsmakten.” Det leder till protester runt om i världen och Havel släpps fri i maj. Samma år, på hösten, genomförs en serie antitotalitära demonstrationer i Prag, några med 100 000 och ännu fler deltagare. Kommunismens makt över Centraleuropa vacklar

En vecka efter Berlinmurens fall i Tyskland – i november 1989 – bildar de tjeckiska politiska oppositionspartierna Medborgarforum. Kommunistpartiets ledning kan inte hantera trycket, utan avgår några dagar senare.

Václav Havel – som hela tiden förespråkade icke-våld – blir vald till Tjeckoslovariens president i december 1989. Ett halvt år senare hålls de första fria valen i landet. Medborgarforum får drygt 80 procent av rösterna.

Händelserna under hösten 1989 kallas Sammetsrevolutionen, eftersom denna mjuka övergång från diktatur till demokrati genomfördes utan att någon dödades.

EFTERMÅLE

1992 upplöstes Tjeckoslovakien och kom att delas i två nationer – Tjeckien och Slovakien.

I sin bok *En dåre i Prag* betonar Václav Havel att alla medborgare är medskyldiga till det totalitära systemet, eftersom de finner sig i situationen.

Till skillnad från andra länder i Central-europa, krävde Tjeckoslovariens frigörelse inga människoliv. Det gör sammetsrevolutionen extra

intressant. Den visar att intellekt och kultur – utan vapen – kan besegra en diktatur.”

PINK TANK

Efter andra världskriget uppförs ett antal minnesmonument. Ett av dem hamnar på ett torg i Prag och utgörs av en sovjetisk stridsvagn placerat på ett fem meter högt stenfundament. Eldröret pekar mot väst. Så småningom får platsen det officiella namnet Sovjetiska stridsvagnstorget.

I samband med sammetsrevolutionen diskuteras monumentets vara eller icke vara.

Den 28 april 1991, klockan fem på morgonen, skrider konststudenten David Černý och ett antal följeslagare till handling. Den gröna stridsvagnen målas rosa och förses med ett sträckt långfinger – symbolen för uttrycket ”Fuck you” – dra åt helvete. En timme senare är aktionen avslutad. Ryktet sprider sig snabbt och foton på den rosa stridsvagnen förs vidare över hela världen.

Notera att Sovjetarmén vid denna tid – trots det fria politiska valet – ännu inte hade lämnat Tjeckoslovakien. David Černý blir åtalad för att ha stört den allmänna ordningen. En officiell ursäkt skickas till den Sovjetiska ambassaden och stridsvagnen målas återigen grön.

Bara några dagar efter åtalet protesterar ett antal ledamöter av parlamentet. Iklädda blå overaller, med information på ryggen att de är parlamentsledamöter, målar de stridsvagnsmonumentet rosa på nytt. Černý slipper straff. Stridsvagnen kom att målas ömsom grön och ömsom rosa några gånger till innan den flyttades till ett militärmuseum utanför Prag.

Pink Tank är en lektion i att använda konsten för att uppmärksamma demokratiska frågor. I år – 2019 – är det trettio år sedan sammetsrevolutionen resulterade i ett folkstyrt Tjeckoslovakien. Detta utan att människoliv gått till spillo. ■

TEXT: GÖRAN TIVENIUS

Pink Tank som en del av konstbiennalen OpenART i Örebro. Notera Engelbrektsstatyn i bakgrunden. Efter Örebro-utställningen ställdes Pink Tank ut på Raoul Wallenbergs torg i Stockholm under september 2019.

LENA ENDRES TAL PÅ INVIGNINGEN

AV PINK TANK I STOCKHOLM

God morgon!
Jag vill tala om konst.
Vad den gör med oss och varför den är en sådan stark kraft, och varför en del människor vill tämja den och till och med förbjuda den.
Min pappa flydde, tillsammans med sina föräldrar, i en liten båt över Östersjön 1944.

De hade hört att ockupationsmakten gick från hus till hus och beslagtog alla musikinstrument. Estländare har en kultur att spela och sjunga. Kan du se det framför dig? Men de fortsatte att sjunga och gör det fortfarande.

Varför attackerar ockupationsmakter alltid journalister, artister, författare och intellektuella först?

För att fritt tänkande är farligt? För att konst är farligt?

Varje sund nation ser till att konsten är fri. På samma sätt som vi inte hindrar våra barn att ställa frågor.

Konst kan öppna våra ögon och få oss att upptäcka nya saker, kanske i huvudsak i vårt inre.

Byggnaden ni ser framför er, är mitt slott för konst.

Nationalteatern – Dramaten.

Där har jag arbetat i 32 år.

Jag är fortfarande förvånad av vilket behov människor har att få sina liv, känslor och tankar skildrade, att vända upp och ner på sinnen, att känna igen, att väckas av andra människors texter och framställning. Eller bara njuta och inte känna sig ensam.

Vi behöver konst lika mycket som vi behöver mat, sömn och kärlek.

Och det behöver ingen förklaring.

Den tar en genväg till ditt hjärta och dina känslor. Vilka de än är.

I dessa stormiga tider vi lever i, med fler och fler länder som lämnar demokratin, så har rädsla tagit över den roll som solidaritet ska ha.

Låt mig citera Dag Hammarskjölds, tidigare FN:s generalsekreterare, tankar från 1955:

I denna tid av stora ideologiska stridigheter och våldsamma intressekonflikter, har teknisk och ekonomisk utveckling, som aldrig tidigare fört oss samman på en krympande planet som medlemmar i en mänsklig familj, förenad bortom ras och tro. Detta inför risken av faror som vi själva skapat. I sådana situationer får etiska problem en ny betydelse och våra behov av att ge våra liv mening överskrider ärvda normer.

Sant, våra plikter mot våra familjer, våra grannar, våra länder, våra trosbekännelser, har inte ändrats. Men någonting har tillkommit.

Det är en plikt kopplad till vad jag ska kalla internationell tjänst, med ett anspråk på våra liv på samma sätt som plikten att tjäna inom de små enheter som nu bryter samman. Den internationella tjänst som jag talar om är inte någon särskild skyldighet eller privilegium för dem som arbetar i de internationella företagen, inom diplomatin eller inom internationella politiska organisationer.

Den handlar om skyldigheten, eller privilegiet, för alla.

Hammarskjöld sa också det här:

Du vågar ditt ja – och upplever en mening.

Du upprepar ditt ja – och allt får mening.

När allt har mening, hur kan du leva annat än ett ja.

Den här – jag vet inte vad jag ska kalla den nu – skulpturen som den förvandlats till, är en så stark symbol för vad konst kan utträta. Den har humor och en djup smärta. I ett och samma andetag ifrågasätter den meningen med krig och ockupation. Med dess färg öppnar den ögonen för en framtid möjlig utan våld.

Den här stridsvagnen påminner oss måhända om vår barndom där allt är möjligt. ■

*Lena Endre, vid invigningen av David Černý's
konstinstallation Pink Tank på Raoul Wallenbergs
Torg måndagen den 9 september 2019.*

Nyttan av att samverka på riktigt

Redan 2007 började Norberg, Avesta, Fagersta, Hedemora och Skinnskatteberg att riva kommungränserna. När Smedjebacken nu ansluter till årsskiftet blir de sex kommuner som med samma rättigheter och skyldigheter ska samverka kring en gemensam löneförvaltning.

TEXT: SUSANNA KULL FOTO: AGNES ACHRÉN

Norberg är värdkommun och arbetsgivare för ett 20-tal anställda, varav fyra är systemförvaltare. När nu även Smedjebacken ansluter, kommer vi totalt hantera löner och pensioner för drygt 13 000 anställda och förtroendevalda inom de sex kommunerna, säger Carina Sjöberg, chef för löneförvaltningen.

FAHNS-kommunerna, det vill säga Fagersta, Avesta, Hedemora, Norberg och Skinnskatteberg, var tidigt ute med att samverka och bildar sedan ett antal år tillbaka Västmanland-Dalarna löneförvaltning.

– På så sätt är vår samverkan inte en direkt effekt av den aktuella lagändringen om generell rätt för avtalssamverkan. Däremot har vi använt oss av den i samband med att Smedjebacken nu ansluter, och i arbetet med att fastställa att formerna för deras medverkan gör dem till en likvärdig medlem i en nämnd. Det vill säga att säkerställa ett inflytande som ger dem samma

rättigheter och skyldigheter som övriga fem, säger Carina Sjöberg.

Kostnadseffektivitet och säkrare tillgång till personella resurser är några av de incitament för kommunernas samverkan som ofta görs gällande. Men FAHNS-kommunerna ser ytterligare fördelar.

– Att samverkan ska leda till en kostnadseffektivare verksamhet är självklart viktigt. Men genom att samverka får vi också en unik möjlighet att bygga en större förvaltning. Storleken gör att vi kan samla en mängd olika kompetenser som ger möjlighet till ett värdefullt utbyte av erfarenheter och kunskaper i vardagen. Dessutom har vi ekonomiskt utrymme för att ha egna systemförvaltare på plats. Jag skulle säga att våra möjligheter till god kompetensförsörjning är betydligt bättre än om varje kommun var för sig skulle sköta lönehanteringen. Generellt tror jag att samverkan över kommun- och länsgränser behöver öka för att göra det ekonomiskt hållbart för mindre kommuner att utföra sina uppdrag.

Integrationen av Smedjebacken är i närtid →

**”
Genom att
samverka får
vi också en
unik möjlig-
het att bygga
en större
förvaltning.**

Carina Sjöberg

en prioriterad uppgift, men på lite längre sikt handlar det mycket om att följa utvecklingen inom AI och hur andra kommuner tar sig an digitaliseringen.

– Helt klart kommer det finnas goda grunder för att implementera AI-teknik för de mer rutinartade administrativa uppgifterna. Vi behöver enas om prisbilden och vad som är effektivast för oss; att ta kostnaden för att utveckla själva eller att nyttja en standardrobot som tillhandahålls av en systemägare.

Eftersom FAHNS-kommunerna har lång erfarenhet av samverkan, kontaktas de kontinuerligt av andra kommuner som vill veta hur de ska gå tillväga för att lyckas. Vad är ditt råd på vägen?

– Nyckeln till framgång ligger framförallt i att viljan till samverkan finns på riktigt. En inställning som måste genomsyra samtliga kommuner som deltar – från kommunchefer och politiskt förtroendevalda till det dagliga operativa arbetet –, tillsammans med en respekt för att de löpande beslut som sedan fattas också ska efterlevas av alla efter bästa förmåga, säger Carina Sjöberg. ■

GOTT HOPP OM NÄRMARE SAMVERKAN

Med lagändringen om generell rätt till avtalssamverkan – som trädde i kraft under 2018 – ska inte längre kommungränsen behöva vara avgörande för en kommuns förmåga att hantera sitt välfärdsuppdrag.

LAGÄNDRINGEN OM generell avtalssamverkan visar på att det råder en samsyn kring att graden av samverkan behöver öka på alla nivåer i samhället. Syftet med lagändringarna är kort och gott att förenkla möjligheterna till kommunal samverkan och extern delegering för att ge kommuner och landsting bättre förutsättningar att utföra sina respektive uppdrag.

Samverkande kommuner och landsting är förvisso inget nytt, utan under årens lopp har man hittat varandra genom kommunalförbund och gemensamma nämnder. Till och från med en ganska omfattande administrativ apparat som följd. Det kan vara ett svar på frågan varför kommuner, som borde ha skäl att samverka på ett eller fler områden, ändå inte gör det i större utsträckning. Andra hinder mot en ökad samverkan kan sökas i en rapport från Statskontoret (Kommunal avtalssamverkan. Behövs ökade möjligheter? 2016), där kommunal samverkan och de möjligheter som kommunerna efterfrågar inom ramen för denna, närmare undersökts. Rapporten lyfter flera av huvudorsaker till varför det generellt gått trögt

på samverkansfronten, vilka i många fall kan sammanfattas som att det av olika anledningar helt enkelt är svårt att komma överens. Till exempel att det finns politiska invändningar i den egna kommunen eller ett internt motstånd bland personalen. I andra fall bedöms nyttoeffekterna av en samverkan som för små. Och därtill avsaknaden av ett tydligt lagstöd för avtalssamverkan.

LAGÄNDRINGENS SYFTE är att förenkla. Centralt är att den öppnar upp för faktisk samverkan (ej renodlade tjänsteköp) över en kommungräns när det gäller myndighetsutövning av ett område där de samverkande parterna har gemensamma befogenheter. Samverkansavtal kan upprättas både för långsiktiga och kortsiktiga behov, med möjlighet att under en provotid testa någon form av samverkan i ett kommunalförbund eller en gemensam nämnd för att undersöka om rätt förutsättningar för ett skarpt samarbete finns. En annan viktig punkt är ansvarsförhållandena, där exempelvis extern delegering görs möjlig. Formellt sett gäller då att det övergripande

ansvaret för den uppgift som outsourcas samt för de beslut som fattas ligger kvar hos den delegerande kommunen, som även hanterar eventuella överklagande och ansvarar för beslutet vid en eventuell skadeståndstalan.

Inte minst för mindre kommuner borde incitamenten för att samverka vara både många och starka. Att exempelvis dela på administration – såsom lönehantering, växel och telefoni –, specialtjänster inom ramen för kommunens myndighetsutövning, liksom it och digitalisering borde väsentligt öka tillgången till en mängd värdefulla funktioner, kompetenser och resurser.

KORT OM AVTALSSAMVERKAN

Genom nya bestämmelser i kommunallagen samt följändringar i en rad andra lagar, finns numera en generell rätt för kommuner att komma överens om att utföra uppgifter åt varandra och att delegera beslutanderätt till en anställd i en annan kommun. Lagändringar om avtalssamverkan mellan kommuner gäller från den 1 juli 2018.

”Meningsfullheten i arbetet är viktigt”

Rekryteringsbehoven för ekonomer väntas öka stort inom kommunsektorn under de kommande tio åren. Men det blir allt svårare för kommuner och regioner att attrahera yngre ekonomer. Dialog tog en pratstund med Annika Hellberg, ordförande för Kommunal-ekonomiska föreningen, om hur trenden kan vändas.

TEXT: LINUS OLIN FOTO: HENRIK BRUNNSGÅRD

” Som kommunalekonom måste man ofta kunna axla många arbetsuppgifter och jobba brett.

Annika Hellberg

CIVILEKONOMER I OFFENTLIG SEKTOR

Antalet etablerade ekonomer på arbetsmarknaden uppskattas av fackföreningen Civilekonomerna till omkring 94 300. Av dessa arbetar cirka 20 procent inom staten, regioner och kommuner.

Källa: Civilekonomerna

ISveriges kommunsektor finns mycket att göra för ekonomer. De kan arbeta med inköp, upphandling, finansiell förvaltning, redovisning, och, vilket är särskilt vanligt, med controlling. Karriärstegen sträcker sig från juniora tjänster till höga chefspositioner.

Stora pensionsavgångar i kombination med ökade krav innebär att rekryteringsbehoven under kommande år är stora. 37 procent av ekonomicheferna och 26 procent av ekonomihandläggarna kommer enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) att behöva ersättas under kommande tio år, under förutsättning att de som går i pension efterträds.

Samtidigt upplever många kommuner att de har svårt att anställa tillräckligt med ekonomer, särskilt unga sådana. Antal sökande per tjänst är få och ofta har de sökande inte tillräckliga kvalifikationer för att vara lämpliga kandidater.

Annika Hellberg har mer insyn än de flesta. Som både economichef i Vallentuna kommun och ordförande för Kommunalekonomernas förening, KEF, ser hon problematiken från två perspektiv. Enligt henne är bristen på ekonomer en del av samma kompetensförsörjningsutmaning som möter resten av välfärdssektorn, och bör betraktas som sådan.

– Utmaningen handlar därmed om att rekrytera, behålla och utveckla medarbetarna. Inte bara det förstnämnda. Detta gäller även ekonomer, säger Annika Hellberg.

Likt resten av kompetensförsörjningsutmaningen slår bristen på ekonomer hårdare mot glesbygdskommuner.

En viktig parameter är att många av tjänsterna har höga kvalifikationskrav.

– Som kommunalekonom måste man ofta kunna axla många arbetsuppgifter och jobba brett, och dessutom förstå både de kommunala

verksamheterna och ekonomifrågorna, säger Annika Hellberg.

Kraven på bred förståelse må göra tjänsterna intressanta, men det försvårar också rekryteringen. Detta förstärks i mindre kommuner, där ekonomerna är färre och därför behöver hantera ännu större bredd i arbetsuppgifterna.

Huvudutmaningen rör emellertid inte bristen på kvalifikationer. I egenskap av ordförande för KEF har hon kontakt med högskolor och universitet, och slås av hur få studenter som känner till möjligheterna i den kommunala sektorn.

– Jag upplever ofta att studenter inte har tänkt på kommuner och regioner som arbetsgivare, och inte har insett att det finns ett så stort behov där. Om man till exempel tar en typisk nationalekonomstudent lär denne antingen vilja jobba i den privata sektorn eller i staten, och känner helt enkelt inte till att det finns gott om väldigt intressanta tjänster på kommunnivå, säger Annika Hellberg.

Det som främst behöver göras för att få in fler unga ekonomer är därmed att synliggöra sektorn som arbetsgivare. Här menar Annika Hellberg att kommuner har många styrkor som kan användas för att locka unga.

– Meningsfullheten i arbetet är väldigt viktig att betona. Den offentliga sektorn har mycket höga grader av nöjdhet och engagemang bland medarbetarna, säger Annika Hellberg.

Att känna att ens arbete gör nytta för samhället och är meningsfullt rankas ofta högt när studenter uppger vad de letar efter bland arbetsgivare, och är därmed en viktig konkurrensfördel.

Det bör också kommuniceras att de allmänna arbetsvillkoren är bra, och att lönenivåerna inte är låga. Annika Hellberg tycker också att det borde betonas att en kommunal karriär erbjuder mycket stor rörlighet.

LOCKADES AV ATT ARBETA MED SOCIALT PROJEKT

Om det inte varit för en jobbannons från Halmstads kommun, kunde Adrian Zhubi lika gärna blivit redovisningsekonom eller kreditanalytiker. Nu ger han i stället kommunalekonomyrket en ärlig chans.

MÅNGA FUNDERAR på hur de ska göra rätt yrkesval. Vägen dit handlar ofta inte bara om ett val utan flera och ibland är det slumpen som avgör. För Adrian Zhubi började det under gymnasietiden med att han pendlade mellan två val – att utbilda sig till ekonom eller socionom. Till slut föll valet på ekonom, men helt övertygad var han ännu inte.

Han bestämde sig för att ta ett år i taget av utbildningen för att känna efter om hans intresse fortfarande fanns kvar. Det gjorde det och 2016 tog han ekonomie kandidatexamen i företagsekonomi med inriktning externredovisning vid Halmstads högskola. Samma år fick han också sin första anställning som projektekonom inom Halmstads kommun.

– Jag fastnade för en jobbannons där Socialförvaltningen i Halmstad sökte en projektekonom till ett ESF-projekt, som finansieras av Europeiska Socialfonden. Projektet handlade om att hjälpa personer med autism att närma sig arbetsmarknaden. Det var socionombiten jag i första hand tänkte på, men jobbet innebar att bli projektekonom, förklarar Adrian Zhubi.

Det var under tiden som Adrian Zhubi arbetade som projektekonom i ESF-projektet som han bestämde sig för att ge kommunalekonomyrket en ärlig chans. Innan

hade han liksom de flesta andra nyutexaminerade ekonomer funderat på en karriär inom det privata näringslivet.

– Jag hade tänkt mycket på att bli redovisningsekonom eller kreditanalytiker, alltså mer åt det privata. Så jag hamnade här av en slump. Men sedan har intresset för kommunal verksamhet vuxit. Man arbetar i en politiskt styrd organisation där politiken, ekonomin och samhället hör ihop, säger han.

EFTER TVÅ ÅR inom

Socialförvaltningen bytte Adrian Zhubi till Hemvårdsförvaltningen där han i dag arbetar som ekonom och upphandlare. Hans arbetsuppgifter omfattas främst av bokslut, redovisning, prognosarbete och budgetering för området särskilt boende. Han gör också upphandlingar och ger ett exempel på hur det kan gå till.

– Det är rätt så intressant, man läser om det i nyhetsartiklar. Då vi arbetar i en politiskt styrd organisation får förvaltningen uppdrag av politiker, alternativt att vi be-

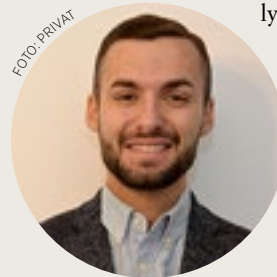

FOTO: PRIVAT

ADRIAN ZHUBI

Ålder: 25 år

Bor: Bostadsrätt i Halmstad
Utbildning: Ekonomie kandidatexamen, Halmstads högskola

Familj: Fästmön Eglantina, mamma, pappa och en tvillingbror: Albert, också han ekonom.

lyser verksamhetens behov till politikerna som därefter kan ge oss i uppdrag att genomföra upphandlingar. Till exempel kan det handla om att det saknas ett avtal. Då gör jag en upphandling på det och skapar ett avtal som förhoppningsvis är till nytta för kommuninvånarna som exempelvis direktupphandling av halkskydd, där broddar delades ut gratis till kommuninvånare över 65 år, säger han.

ADRIAN ZHUBI ANSER att kommuner kan bli bättre på att marknadsföra sig själva då de i grunden är väldigt attraktiva arbetsgivare.

Kommuner erbjuder flera intressanta tjänster, men det gäller att marknadsföra dessa och visa på att man är en attraktiv arbetsgivare. Jag kan bara utgå från mig själv, i början hade jag endast en generell och inte en så djupgående bild av vad kommuner arbetar med. På något vis fick jag intrycket av att man på högskolan formas till att bli ekonom åt den privata sidan, avslutar han. ■

TEXT: ANNA SPÄNGS

– Som kommunalekonom går det att hitta jobb över hela Sverige. Man är verkligen inte låst någonstans, vilket är bra ur ett arbetstagarperspektiv.

Slutligen är kompetensutvecklingsmöjligheterna viktiga. Dessa är redan goda, men Annika Hellberg tycker också att det går att erbjuda ännu mer i form av kompetensutvecklingsinitiativ.

– På KEF tillhandahåller vi detta via kurser, utbildningspaket och vårt certifieringspro-

gram för kommunalekonomer, säger Annika Hellberg.

Hur kan då sektorn synliggöras i praktiken? Annika Hellberg menar att kommunerna behöver samarbeta mer med lärosäten, branschorganisationer, och SKL.

– Jag själv kommer i kontakt med studenter på alumniträffar och economichefsdagar, och i KEF har vi också instiftat ett pris för examensarbeten om kommuner och regioner. Praktikplatser är också ett utmärkt sätt att ge unga ekonomer inblick i sektorn. ■

37

procent

av economicheferna kommer enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) att behöva ersättas under kommande tio år.

Medlemssamråd 2020

Mellan den 14 och 30 januari genomförs Kommuninvests medlemssamråd. De är ett forum för information, inspiration och samtal i ägarkretsen. Inbjudna att delta är förtroendevalda samt nyckeltjänstemän i kommuner och regioner som är medlemmar i Kommuninvest.

Vi ser gärna att representanter både från majoritet och opposition deltar. Varmt välkommen!

Program

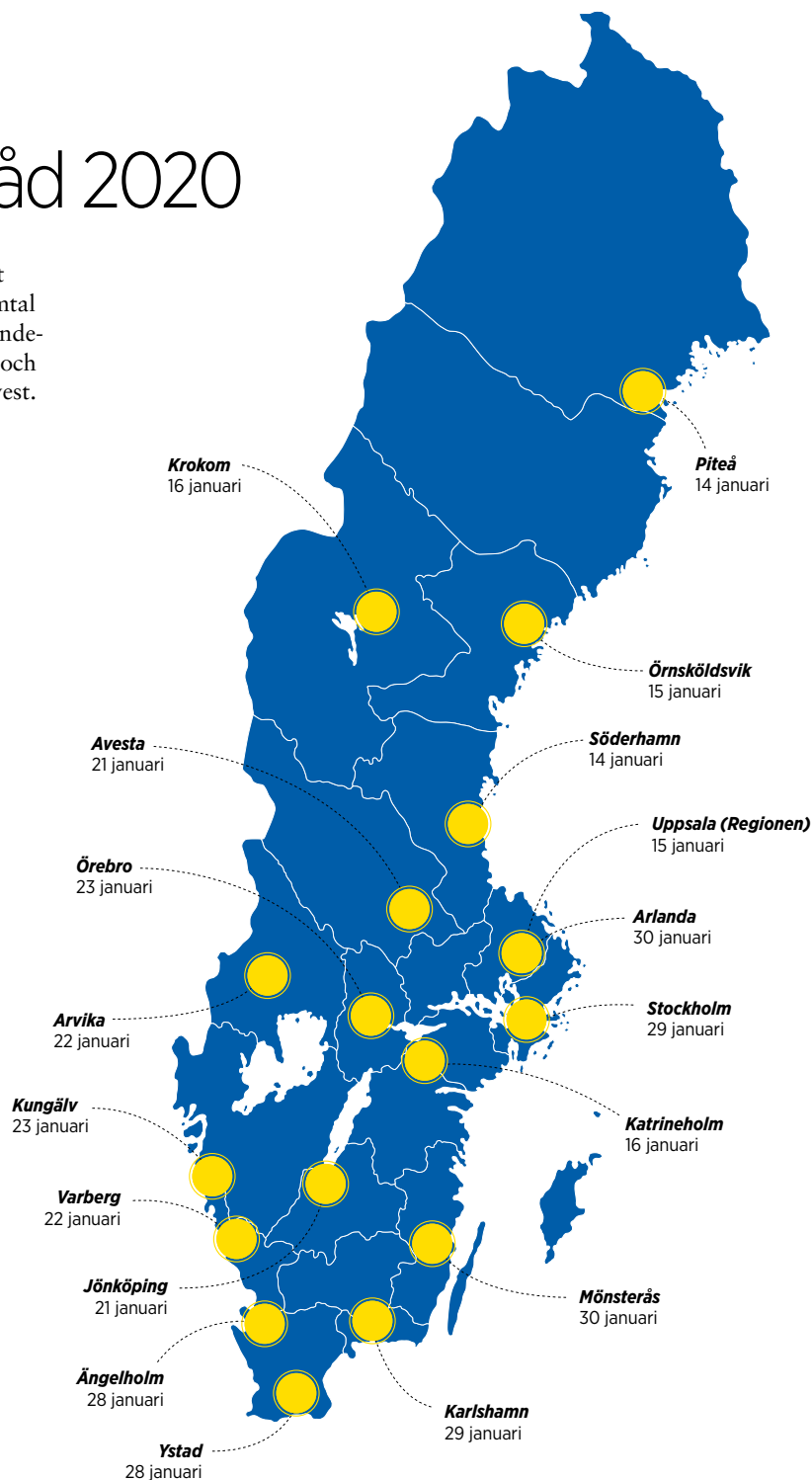
- 11.45 Registrering
- 12.00 Lunch
- 12.45 Samråd
- 16.00 Slut för dagen

Anmäl dig redan i dag på www.kommuninvest.se/samrad

VILL DU LÄMNA EN MOTION TILL STÄMMAN?

Sista datum för att lämna motioner till föreningsstämman är den 31 januari. Motioner kan skickas för vidarebefordran till styrelsen genom föreningsstyrelsens sekreterare Ulf Bengtsson.

Ulf.Bengtsson@kommuninvest.se

5 frågor till en förnyare

App som räddar liv

TEXT: DAVID GROSSMAN FOTO: STEFAN SVENSSON

Med appen SMSlivräddare får frivilliga ett meddelande och kan tidigt starta hjärt- och lungräddning, HLR. 30 000 personer har laddat ned appen och sex regioner har tecknat avtal med SOS Alarm. Sjuksköterskan David Fredman är en av grundarna, och driftansvarig på bolaget Heartrunner.

Varför utvecklade ni tjänsten?

– Många svenskar vet hur man gör HLR, men de får sällan användning av sina kunskaper eftersom de inte vet om till exempel grannen eller någon utanför arbetsplatsen behöver hjälp vid hjärtstopp. Vår vision var att man med ett digitalt hjälpmedel kan samordna de frivilliga som kan och vill hjälpa till.

Hur vet ni att alla som laddar ner appen också är kunniga?

– Det finns inget kompetensregister för det i Sverige men vi utgår från att de som går med också har kunskap. Sedan är även dålig utförd HLR alltid mycket bättre än ingen HLR alls. Vi planerar att utveckla vårt system så att vår app kan ansluta till en träningsdokka via bluetooth så du kan mäta din aktuella kompetens i appen och vid behov gå en repetitionskurs i HLR.

Hur har det fungerat hittills?

– Forskning visar att det skett en ökning med 30 procent av tidig HLR och därmed ökad chans för överlevnad. Sedan vi lanserade smslivräddare i sin nuvarande form 2014 är det i dag sex regioner – Stockholm, Västra Götaland, Västmanland och Sörmland, Blekinge och Östergötland, som tecknat avtal med SOS Alarm. De som har appen i sin mobil och vistas i dessa regioner kan nå av ett larm om de befinner sig i närheten av någon som drabbats av ett hjärtstopp.

Varför är det inte fler regioner som gått med?

– En del regioner efterlyser bevis för att appen ger en klar effekt på överlevnad, men det är svårt att påvisa. Men det finns dokumentation som visar att livräddande insatser inom 3–5 minuter ger tredubblad chans till överlevnad vid hjärtstopp och där vet vi att vi påverkar. Sen är såklart kostnad också en faktor. Systemet kostar i dag regionen årligen cirka 2 kronor per invånare.

Har du själv larmats i SMS-livräddare?

– Ja, minst fem gånger har jag fått larm och vid några tillfällen även varit där före ambulans. En av de som jag gjorde hjärt-lungräddning på bor i mitt bostadsområde. Jag ser honom då och då och kan konstatera att han fortfarande lever. Det känns verkligen bra.

BSVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Gröna lån

Enkelt att låna grönt

Kommunsektorn står för en stor del av de investeringar som behöver göras för att ställa om samhället i en hållbar riktning. Gröna lån från Kommuninvest är ett utmärkt verktyg för att uppmärksamma och driva på miljöarbetet. Hittills har 132 kommuner och regioner gemensamt investerat i över 300 godkända projekt.

Läs mer om gröna lån på

www.kommuninvest.se/grona-lan

Obs! Den sista dagen att ansöka om Gröna lån inför Miljökommittémötet den 5 december är den 22 november.

KOMMUNINVEST